

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών
Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης

Εργαστήριο Συνόλων
Πνευστών Οργάνων
Π.Ν.Ο.Ε.Σ.

Ελληνική Φιλαρμονική Εταιρεία

Όμιλος Φίλων Νίκου Αστρινίδη

**6^ο Διεθνές Διαδικτυακό Συνέδριο
Ελληνικών Φιλαρμονικών Ορχηστρών
6th International Conference of Hellenic Symphonic Bands**

**«Σύνολα πνευστών:
ιστορική αναδρομή, διαδρομή και μετάβαση
στην εποχή της πανδημίας»**

**“Wind ensembles: historical retrospect, journey,
and transition in times of pandemic”**

**Θεσσαλονίκη, 25-27 Ιουνίου 2021
Thessaloniki, June 25-27 2021**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ / EDITING

Κωστής Χασιώτης, Ευαγγελία Κίκου, Χρήστος Πουρής
Kostis Hassiotis, Evangelia Kikou, Christos Pouris

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2022
THESSALONIKI 2022

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ISBN: 978-618-5255-20-6

ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

«Ιστορική Ανασκόπηση της Μουσικής ΠΝ από το 1879 έως σήμερα»

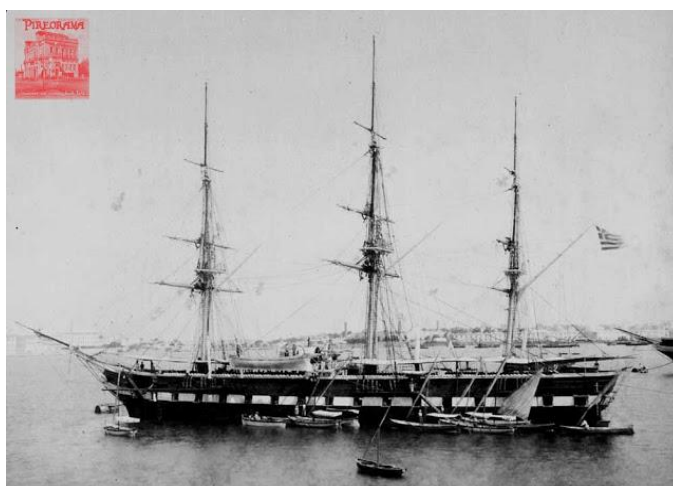
Ναύτης ΟΒΑ (ΜΟΥΣ) Παναγιώτης Ντιντής
Πολεμικό Ναυτικό, ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ, Τμήμα Μουσικής
panosdid@yahoo.gr

1. Περίληψη

Για την Μουσική του Πολεμικού Ναυτικού έχουν γίνει πολλές αναφορές σχετικά με την ιστορία και την ενεργό δράση της ανά τα χρόνια. Στο παρόν θα αναφερθούν τα κυριότερα γεγονότα που σημάδεψαν την πορεία της Μουσικής του Πολεμικού Ναυτικού όπως ταξίδια στο εσωτερικό και εξωτερικό, επιβαίνουσας πολεμικών πλοίων, συμμετοχή σε σημαντικές τελετές πανελλαδικής και διεθνούς εμβέλειας, καθώς και πολλά άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία από τη διαδρομή των 142 χρόνων της ιστορικής και πρωτοποριακής μπάντας των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων.

2. Ιστορία

2.1. Τα πρώτα χρόνια

Εικόνα 1: Ατμοδρόμωνας "ΕΛΛΑΣ". Πηγή: Εμμ. Λούζης

Με βάση τα σημερινά δεδομένα, η Μουσική του ΠΝ ξεκινά την λειτουργία της τον Απρίλιο του 1879. Ατυχώς, διάταγμα για την σύσταση της Μουσικής την περίοδο εκείνη δεν έχει βρεθεί παρόλο που έχει διενεργηθεί ενδελεχής έρευνα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και στα Αρχεία του Υπουργείου Ναυτικών, κυρίως από τον κύριο Μανώλη Λούζη¹. Υπάρχουν δημοσιεύματα στις εφημερίδες

---

¹ Ο **Εμμανουήλ Α. Λούζης** (1962-) είναι υπάλληλος του Υπουργείου Πολιτισμού και εργάζεται στο Μουσείο Σπετσών. Έχει παρακολουθήσει μαθήματα Ελληνικής Ιστορίας στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Εργασίες του έχουν δημοσιευθεί από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους και αρκετά περιοδικά ιστορίας και ναυτικού περιεχομένου. Ασχολείται συστηματικά με την έρευνα της ιστορίας της Μουσικής του Πολεμικού Ναυτικού καρπός της οποίας υπήρξε το 2019 η ανακοίνωση «Χρονικό της σύστασης και η δραστηριότητα των μουσικών τμημάτων του

Ποσειδών² και Παλιγγενεσία³ όπου αναφέρουν ότι σχηματίζεται Μουσική στον ατμοδρόμωνα «ΕΛΛΑΣ» αποτελούμενη από 35 όργανα με Αρχιμουσικό τον Ευγένιο Μάγγελ⁴ ο οποίος τον Σεπτέμβριο αντικαταστάθηκε από τον ομόλογό του, Δημήτριο Βλαδίμηρο⁵. Πριν από την σύσταση μουσικού σχήματος, γνωρίζουμε ότι κατά την συγκρότηση του Εθνικού Στόλου από τον Ιωάννη Καποδίστρια υπήρχαν τυμπανιστές και αυλητές και στην συνέχεια επί βασιλείας Όθωνα τυμπανιστές, σαλπιγκτές και συριγκτές. Δεν υπήρχε καθαρά συγκροτημένο σχήμα για την απόδοση μουσικής δεδομένου ότι οι ειδικότητες που προαναφέραμε χρησιμοποιούνταν για συγκεκριμένες ενέργειες όπως η διαβίβαση εντολών για την κίνηση του πλοίου, η απόδοση τιμών, η σήμανση καθηκόντων του πληρώματος και η συνοδεία επιβίβασης και αποβίβασης υψηλόβαθμων επισκεπτών στα πλοία. Όταν σε διάφορες τελετές του Ναυτικού κρινόταν αναγκαία η ύπαρξη συγκροτημένου μουσικού τμήματος, χρησιμοποιούνταν η Μουσική του Στρατού Ξηράς.

2.2. Η έδρα της Μουσικής και ο διαχωρισμός

Εικόνα 2: Εύδρομο "ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ". Πηγή: Εμμ. Λούζης

Τον Οκτώβριο του 1879, κατέπλευσε στην Ελλάδα το νεότευκτο εύδρομο «ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ». Υπήρξε η σκέψη να μεταφερθεί ολόκληρο το Τμήμα Μουσικής του «ΕΛΛΑΣ» επί του «ΜΙΑΟΥΛΗΣ». Διαπιστώθηκε όμως, ότι ο «ΜΙΑΟΥΛΗΣ» δεν διέθετε τον απαιτούμενο χώρο για την ενδιαίτηση των 35 μουσικών και έτσι αποφασίστηκε η διαίρεση της Μουσικής σε δύο τμήματα, στο Τμήμα Μουσικής του ατμοδρόμωνα «ΕΛΛΑΣ» και στο Τμήμα Μουσικής του ευδρόμου «ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ». Αυτό όμως δημιούργησε προβλήματα αρμονικής μουσικής ισορροπίας και έτσι προσλήφθηκαν νέοι μουσικοί για την επάνδρωση των μουσικών τμημάτων και αγοράστηκαν μουσικά όργανα.

ατμοδρόμωνα 'Ελλάς' και του ευδρόμου 'Ναύαρχος Μιαούλης' (1879-1885)» καθώς και το υπό έκδοση *Μουσική Πολεμικού Ναυτικού. Ιστορική ανασκόπηση (1879-2019)*.

² Εφημερίδα *Ποσειδών*. 13 Απριλίου 1879, έτος Ζ', αριθ. 1179.

³ Εφημερίδα *Παλιγγενεσία*. 14 Απριλίου 1879, έτος ΙΖ', αριθ. 4403.

⁴ Ο **Ευγένιος Μάγγελ** ήταν γιός του Αρχιμουσικού του Τακτικού Σώματος στη διάρκεια της Επανάστασης και στη συνέχεια Επιθεωρητής των Στρατιωτικών Μουσικών Μιχαήλ Μάγγελ. Ο Ευγένιος Μάγγελ, υπηρετούσε με το βαθμό του Αρχιμουσικού (Ανθυπασπιστή) στο Μουσικό Σώμα του Στρατού.

⁵ **Δημήτριος Βλαδίμηρος**. Τα μόνα στοιχεία που γνωρίζουμε είναι ότι γεννήθηκε το 1830 στην Κρήτη και αποστρατεύτηκε το 1885.

2.3. Η δραστηριότητα των μουσικών τμημάτων

Από την σύστασή τους, τα μουσικά τμήματα συμμετείχαν σε όλα τα ταξίδια των πλοίων που επέβαιναν, ασκώντας την υπηρεσία τους είτε για την απόδοση τιμών, είτε για την ψυχαγωγία των κατοίκων των περιοχών που επισκέπτονταν. Η υπηρεσία των μουσικών τμημάτων, ήταν συνεχής και κάλυπταν με την παρουσία τους διάφορες εθnikοθρησκευτικές τελετές. Αξίζει να αναφερθεί το πρώτο ταξίδι της Μουσικής στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στην Μάλτα, τον Νοέμβριο του 1879. Εκεί, το Τμήμα Μουσικής του ατμοδρόμωνα «ΕΛΛΑΣ» πραγματοποίησε συναυλία στην κεντρική πλατεία της Βαλέτα αποσπώντας πολύ θετικά σχόλια.

2.4. Ο πρώτος Αρχιμουσικός ΠΝ

Εικόνα 3: Αρχιμουσικός Άγγελος Καλαμάς.

Στις 6 Ιουλίου 1881, διορίστηκε ως αρχιμουσικός στο εύδρομο «ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ» ο Άγγελος Καλαμάς⁶. Από τότε, το τμήμα μουσικής του «ΜΙΑΟΥΛΗ» αποτέλεσε κατά κάποιον τρόπο την επίσημη Μουσική του Πολεμικού Ναυτικού. Ο Αρχιμουσικός Άγγελος Καλαμάς, κατάφερε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να βελτιώσει την απόδοση των μουσικών του και έτσι να συγκροτήσει μια άρτια ορχήστρα πνευστών.

2.5. Η θεσμική τακτοποίηση των μουσικών

Στον οργανωτικό τομέα, το Υπουργείο Ναυτικών, άρχισε να λαμβάνει μέτρα για την θεσμική τακτοποίηση των υπηρετούντων. Τόσο ο Άγγελος Καλαμάς όσο και οι μουσικοί, υπηρετούσαν χωρίς να έχουν την στρατιωτική ιδιότητα, όπως συνέβαινε και με τους υγειονομικούς και οικονομικούς Αξιωματικούς του Ναυτικού. Στις εφημερίδες του 1882, διαβάζουμε την πληροφορία ότι ο Υπουργός των Ναυτικών προτίθεται να φέρει στη βουλή νομοσχέδιο για την μονιμοποίηση των ναυτικών μουσικών. Χρειάστηκε να περάσουν δύο χρόνια, όταν τον Απρίλιο του 1884 σε νόμους και βασιλικά διατάγματα που εκδόθηκαν, κατοχυρώθηκε θεσμικά η ένταξη του Αρχιμουσικού στα μόνιμα στελέχη του Ναυτικού και ορίστηκε ότι ο βαθμός που θα φέρει θα εξομοιούται με αυτόν του Αρχικελευστή. Επίσης, θεσπίστηκαν τρεις θέσεις

---

⁶ Ο Άγγελος Καλαμάς γεννήθηκε στην Ζάκυνθο το 1851. Υπήρξε ο πρώτος Αξιωματικός της Μουσικής του ΠΝ. Ικανότατος Αρχιμουσικός, έθεσε στέρεα θεμέλια για την ανάπτυξη της Μπάντας. Για την προσφορά του τιμήθηκε με ελληνικά και ξένα παράσημα. Υπήρξε επιτυχημένος συνθέτης έργων μπάντας. Αποστρατεύτηκε το 1909 και έλαβε τον βαθμό του Ανώτερου Αρχιμουσικού (Πλωτάρχη). Απεβίωσε το 1917.

Αρχιμουσικών, από μια στον Ναύσταθμο Σαλαμίνας, στο εύδρομο «ΜΙΑΟΥΛΗΣ» και στον ατμοδρόμωνα «ΕΛΛΑΣ». Δυστυχώς, τα χρόνια εκείνα, είναι μια δύσκολη εποχή για το δημόσιο ταμείο, με αποτέλεσμα τα πλοία του Στόλου να τίθενται περιοδικά σε εφεδρεία και τα στελέχη του Ναυτικού να τίθενται και αυτά εκ περιτροπής σε διαθεσιμότητα. Έτσι, οι τρεις θέσεις Αρχιμουσικών, περιορίστηκαν σε αυτή του Αρχιμουσικού του Ναυστάθμου την οποία επάξια ανέλαβε ο Άγγελος Καλαμάς.

Τον Αύγουστο του 1884, το μουσικό τμήμα του ατμοδρόμωνα «ΕΛΛΑΣ» είχε αποχωρήσει από το πλοίο και είχε εγκατασταθεί προσωρινά στον Ναύσταθμο. Μετά την ορκωμοσία του Άγγελου Καλαμά ως μόνιμου Αρχιμουσικού του Ναυτικού, την 4^η Ιανουαρίου 1885, ο μέχρι τότε Αρχιμουσικός του ατμοδρόμωνα «ΕΛΛΑΣ» Δημήτριος Βλαδίμηρος επανήλθε στη Μουσική του Στρατού και το μουσικό τμήμα της «ΕΛΛΑΔΟΣ» διαλύθηκε. Οι μουσικοί του τμήματος απολύθηκαν εκτός ελαχίστων, οι οποίοι, μαζί με τους μουσικούς του «ΜΙΑΟΥΛΗΣ», εντάχθηκαν σε ένα μουσικό σύνολο που υπήχθη διοικητικά στον Ναύσταθμο. Η ενιαία πλέον και επίσημα αποκαλούμενη Μουσική του Πολεμικού Ναυτικού, αποτελείται από 26 μουσικούς, με Αρχιμουσικό τον Αρχικελευστή Άγγελο Καλαμά.

2.6. Η περίοδος 1888 - 1896

Το 1888, ως έδρα της Μουσικής ορίστηκε το Κεντρικό Προγυμναστήριο Πόρου. Επειδή όμως, η παρουσία της Μπάντας ήταν απαραίτητη για την διεκπεραίωση διαφόρων υποχρεώσεων, η Μουσική ήταν εγκατεστημένη επί της ναυαρχίδας του Στόλου που από το 1890 ήταν εναλλάξ τα θωρηκτά «ΣΠΕΤΣΑΙ», «ΥΔΡΑ» και «ΨΑΡΑ», για αυτό αποκαλείται και «Μουσική της Ναυτικής Θωρηκτής Μοίρας». Στα τέλη του 1892, στο πλαίσιο των οικονομικών περικοπών που επέβαλε στη λειτουργία του Κράτους η κυβέρνηση του Χαριλάου Τρικούπη, η Μουσική του Ναυτικού διαλύθηκε μαζί με όλες τις Στρατιωτικές Μουσικές πλην της Στρατιωτικής Μουσικής Φρουράς Αθηνών. Η ύπαρξη όμως της Μουσικής κατέστη τόσο αναγκαία ώστε τον επόμενο χρόνο ανασυστάθηκε με Αρχιμουσικό και πάλι τον Άγγελο Καλαμά. Σημαντικός σταθμός στην ιστορία της μπάντας, είναι η συμμετοχή της στους πρώτους σύγχρονους ολυμπιακούς αγώνες που διεξήχθησαν στην Αθήνα το 1896.

2.7. Η απόκτηση του Θ/Κ «ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΕΡΩΦ»

Εικόνα 4: Θ/Κ "ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΕΡΩΦ".

Κατά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, η Μουσική ακολουθεί τον στόλο επιβαίνουσα στο Θωρηκτό «ΨΑΡΑ». Το πρώτο Βασιλικό Διάταγμα σχετικά με την συγκρότηση Ναυτικής Μουσικής, έρχεται τον Νοέμβριο του 1905 και καθιερώνει τη δύναμή της και τις οργανικές θέσεις των στελεχών της. Το 1911, με την απόκτηση του Θωρακισμένου Καταδρομικού «ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΕΡΩΦ», η Μουσική εγκαταστάθηκε σε αυτό. Από τότε και για μεγάλη περίοδο η ιστορία της μπάντας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ένδοξη ιστορία του «ΑΒΕΡΩΦ». Κατά την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913 και των επιχειρήσεων της περιόδου 1919-1922, η Μουσική επιβαίνουσα του «ΑΒΕΡΩΦ» ακολούθησε το Στόλο και με την παρουσία της εμπύχωνε και ψυχαγωγούσε τα πληρώματα και τους πληθυσμούς των περιοχών όπου δραστηριοποιείται ο Στόλος. Παρά τις περιπέτειες των πολεμικών επιχειρήσεων, η μουσική, υπό την διεύθυνση του Υποπλοιάρχου Μιχαήλ Σπινέλη⁷, βελτίωσε εντυπωσιακά την απόδοσή της και έφτασε σε υψηλά μουσικά επίπεδα.

2.8. Το ναυάγιο του «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ζ΄»

Εικόνα 5: Τμήμα Μουσικής Θ/Κ "ΑΒΕΡΩΦ". 15/8/1921. Πολλοί από τους εικονιζόμενους μουσικούς βρήκαν τραγικό θάνατο μετά από δύο χρόνια, στο ναυάγιο του "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ζ'". Πηγή: Λεύκωμα "Πολεμούσαμε και Τραγουδούσαμε"

Η επιτυχημένη πορεία της Μουσικής διακόπτεται ξαφνικά στις 10 Μαρτίου 1923 όταν, λόγω άσχημων καιρικών συνθηκών, ανατράπηκε μεταξύ Σαλαμίνας και Ψυτάλλειας το επίτακτο ναυαγοσωστικό «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ζ΄»⁸ το οποίο μετέφερε προσωπικό του Ναυστάθμου και ανάμεσα σε αυτούς 21

---

⁷ Ο **Μιχαήλ Σπινέλης** γεννήθηκε στην Κεφαλονιά το 1871. Διαδέχθηκε τον Άγγελο Καλαμά στην θέση του Αρχιμουσικού τον Δεκέμβριο του 1909. Χάρη στις δικές του προσπάθειες, ιδρύθηκε το 1925 η Σχολή Μουσικών του Ναυτικού της οποίας διετέλεσε πρώτος Διευθυντής. Αποστρατεύτηκε το 1927 και έλαβε τον βαθμό του Ανώτερου Αρχιμουσικού (Πλωτάρχη).

⁸ Το **Επίτακτο Ναυαγοσωστικό «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ζ΄»** κατελκύστηκε το 1920 και άνηκε στην εταιρεία **K. E. Ζαλοκώστας**. Επιτάχτηκε από το Ναυτικό για την μεταφορά προσωπικού από και προς τον Ναύσταθμο Σαλαμίνας. Στις 10/3/1923 και λίγο πριν τις 14:00, ανατράπηκε και βυθίστηκε λόγω της θαλασσοταραχής και της απότομης μετακίνησης των επιβατών του. Πνίγηκαν 297 άτομα αν και υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι τα θύματα ήσαν πολύ περισσότερα και απλώς στάθηκε αδύνατο να γίνει ακριβής καταμέτρησή τους. Είναι το πιο πολυάνθρωπο δυστύχημα του Ναυτικού κι ένα από τα μεγαλύτερα στις ελληνικές θάλασσες.

μουσικούς⁹. Πνίγηκε δηλαδή, μεγάλος αριθμός μουσικών, με εξαίρεση εκείνους που είχαν υπηρεσία «ένδον». Σύντομα προσλήφθηκαν νέοι μουσικοί και από τον Μάιο του 1923, η Μουσική εγκαταστάθηκε εκ νέου στον Ναύσταθμο Σαλαμίνας, υπαγόμενη στη Διεύθυνση Διοικητικής Υπηρεσίας Ναυστάθμου (ΔΔΥΝ) ενώ ένα τμήμα της παρέμεινε επί του «ΑΒΕΡΩΦ» για την κάλυψη αναγκών της αρχηγίδος του Στόλου. Έτσι έχουμε το Τμήμα Μουσικής Ναυστάθμου και το Τμήμα Μουσικής Στόλου (Θ/Κ «ΑΒΕΡΩΦ»).

Εικόνα 6: Αρχιμουσικός Σπυρίδων Αργαλιάς.

2.9. Οι πρωτοπορίες της Μουσικής ΠΝ

Το 1926, η Μουσική του Ναυτικού πρώτη απ' όλες τις ελληνικές Στρατιωτικές Μουσικές, παρουσίασε στις επίσημες εμφανίσεις της ραβδούχο ευρωπαϊκών προδιαγραφών, ο οποίος κάτω από τις οδηγίες του Αρχιμουσικού, κατευθύνει και δίνει παραγγέλματα στους μουσικούς. Την ίδια χρονιά, η Μουσική πρωτοπορεί για μια ακόμη φορά παρουσιάζοντας την εκτέλεση σχηματισμών ακριβείας, σύμφωνα πάλι με τα πρότυπα των ευρωπαϊκών Στρατιωτικών Μουσικών¹⁰. Υπεύθυνος για τις καινοτομίες αυτές ήταν ο μετέπειτα ικανότατος Αρχιμουσικός Σπυρίδων Αργαλιάς¹¹ ο οποίος, σύμφωνα με προσωπικές του αφηγήσεις, ήταν ο πρώτος που είχε εκπαιδευτεί (σε ηλικία 18 ετών), από τον ραβδούχο της μπάντας των Βρετανών Πεζοναυτών (Band of HM Royal Marines, UK), ο οποίος επέβαινε επί της ναυαρχίδας του Αγγλικού Στόλου την εποχή (1926) που ναυλοχούσε στον Πειραιά. Η εκπαίδευσή του, συνεχίστηκε στον Ναύσταθμο του Αγγλικού Στόλου της Μεσογείου στη Μάλτα, από εκπαιδευτές της Μπάντας των Βρετανών Πεζοναυτών. Οι καινοτομίες της Μουσικής συνεχίστηκαν και το 1934, με την απόκτηση ως «μασκότ» μιας

---

⁹ Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, στο καρέ του «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ζ'», βρέθηκαν τα μουσικά όργανα της μπάντας η οποία εξερχόταν στον Πειραιά για την εκτέλεση υπηρεσίας.

¹⁰ Να αναφέρουμε πως, ήδη από το 1905, η μπάντα πραγματοποιούσε σχηματικά ακριβείας σε ορισμένες εκδηλώσεις με περιορισμένες κινήσεις.

¹¹ Ο **Σπυρίδων Αργαλιάς** γεννήθηκε στην Οδησό της Ρωσίας το 1907. Καθήκοντα Αρχιμουσικού και Διευθυντή Σχολής Μουσικών, ανέλαβε το 1950 με τον βαθμό του Ανθυποπλοιάρχου. Διακρίθηκε για την ευφυΐα και τις ικανότητές του. Συνέθεσε αρκετά έργα για μπάντα μεταξύ αυτών τα εμβατήρια Ναβαρίνο, Ύμνος Σχολής Ναυτικών Δοκίμων και πολλά άλλα. Αποστρατεύτηκε το 1959 με το βαθμό του Πλωτάρχη εν εφεδρεία. Απεβίωσε το 1989 στην Αθήνα.

κατοίκας η οποία «ντυμένη» με ναυτική στολή, ακολουθούσε την μπάντα στις εμφανίσεις της.

Το 1932, η Μπάντα μεταφέρθηκε στο Κεντρικό Προγυμναστήριο Πόρου και τον Σεπτέμβριο του 1936 επανήλθε στον Ναύσταθμο Σαλαμίνας.

2.10. Η αποδημία του Στόλου στη Μέση Ανατολή

Τον Απρίλιο του 1941 μετά την κατάρρευση του Μετώπου, η Μουσική του Ναυστάθμου διαλύθηκε και η Μουσική του Στόλου (Θ/Κ «ΑΒΕΡΩΦ») με επικεφαλής τον Σημαιοφόρο Σταύρο Καγκελάρη¹² ακολούθησε την αποδημία του Στόλου στη Μέση Ανατολή συμμετέχοντας στην περιπετειώδη διαφυγή του θρυλικού «ΑΒΕΡΩΦ».

Εικόνα 7: Τμήμα Μουσικής ΑΣ. Απόπλους Φ/Γ "ΕΛΛΗ" για τον Περσικό Κόλπο.
31/10/1990. Πηγή: Περιοδικό "Ναυτική Επιθεώρηση"

2.11. Η περίοδος 1945 - 2011 για τα Τμήματα Μουσικής Σαλαμίνας και Κρήτης

Μετά την απελευθέρωση, η Μουσική συνέχισε να παραμένει επί του «ΑΒΕΡΩΦ» έως τις 23 Ιουλίου 1945, οπότε τμήμα της μετατέθηκε στο Σκαρμαγκά για την εκπαίδευση των κληρωτών. Τον επόμενο χρόνο (1946), ως έδρα της κύριας Μουσικής ορίστηκε το Κέντρο Εκπαίδευσης Παλάσκας (Κ.Ε.ΠΑΛ.), ενώ ένα τμήμα της εξακολούθησε να επιβαίνει στο θωρακισμένο Καταδρομικό «ΑΒΕΡΩΦ», για την κάλυψη των αναγκών του Αρχηγείου Στόλου. Συγχρόνως, επανασυστάθηκε το Τμήμα Μουσικής Ναυστάθμου Σαλαμίνας το οποίο και καταργήθηκε το 1952. Το 1958, με την ίδρυση του Ναυστάθμου Κρήτης και του Αρχηγείου Κρητικού και Ιονίου Πελάγους (ΑΚΙΠ), συστάθηκε το Τμήμα Μουσικής ΑΚΙΠ το οποίο αρχικά είχε ως έδρα το καταδρομικό «ΕΛΛΗ» και στη συνέχεια το Ναυτικό Σταθμό Κρήτης (ΝΑ.Σ.ΚΡΗ.). Την επόμενη χρονιά (1959), η κατάργηση του Αρχηγείου Στόλου σήμανε και την διάλυση του Μουσικού Τμήματος Στόλου μέχρι το 1968, οπότε με την επανίδρυση του Αρχηγείου, ανασυστάθηκε και το Τμήμα Μουσικής Α.Σ. που λειτούργησε μέχρι την εκ νέου κατάργησή του τον Μάρτιο του 2011.

2.12. Η κύρια Μουσική ΠΝ από το 2008 έως σήμερα

---

¹² Ο **Σταύρος Καγκελάρης** γεννήθηκε στο Αργοστόλι το 1897. Ανέλαβε καθήκοντα Αρχιμουσικού & Διευθυντή Σχολής Μουσικών - Σαλπιγκτών το 1936. Αποστρατεύτηκε το 1946 με το βαθμό του Πλωτάρχη εν εφεδρεία.

Στις 19 Ιουνίου 2008, η κύρια Μουσική (Τμήμα Μουσικής ΔΝΕ¹³) υπήχθη διοικητικά ως ανεξάρτητο τμήμα, στη Ναυτική Βάση Κανελλόπουλος (Ν.Β.ΚΑΝ.). Τον Ιούλιο του 2012, η Μουσική μετεγκαταστάθηκε στο Ναυτικό Οχυρό Βοτανικού στο κέντρο της Αθήνας. Από τις 3 Σεπτεμβρίου 2012, η Μουσική του ΠΝ υπάγεται διοικητικά στον Υπαρχηγό του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού διά της Διευθύνσεως Εθιμοτυπίας και Δημοσίων Σχέσεων (ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ-IV).

2.13. Οι Αρχιμουσικοί ΠΝ

Η Μουσική του ΠΝ, στη διαδρομή των 142 χρόνων, στελεχώθηκε από αξιόλογους μουσικούς. Κάποιοι από αυτούς, αποκτώντας τα τυπικά προσόντα, ανέλαβαν τα ηνία της διεύθυνσης με πολύ μεγάλη επιτυχία. Αναφέρονται με χρονολογική σειρά οι διατελέσαντες Αρχιμουσικοί – Διευθυντές Σχολής Μουσικών ΠΝ – Τμηματάρχες:

1. Άγγελος Καλαμάς (1881-1909)
2. Μιχαήλ Σπινέλης (1909-1927)
3. Πέτρος Καρύδης (1927-1935)
4. Γεράσιμος Φρεν (1935-1936)
5. Σταύρος Καγκελάρης (1936-1939)
6. Γεράσιμος Φρεν (1939-1941)
7. Σταύρος Καγκελάρης (1941-1946)
8. Γεράσιμος Φρεν (1946-1950)
9. Σπυρίδων Αργαλιάς (1950-1959)
10. Σπυρίδων Μπελώνης (1959-1965)
11. Ιωάννης Ξένος (1965-1967)
12. Δημήτριος Σελάκης (1967-1971)
13. Αντώνιος Ζερβός (1971-1983)
14. Αλέξανδρος Πρίφτης (1983-1985)
15. Γεώργιος Κυλαδινός (1985-1987)
16. Αργύρης Παπαδόπουλος (1987-1988)
17. Σπυρίδων Κοσκινάς (1988-1991)
18. Γεώργιος Λάσκαρης (1991-1998)
19. Αλέξανδρος Παυλάκος (1998-2003)
20. Κωνσταντίνος Κατωπόδης (2003-2006)
21. Γεράσιμος Βασιλάκης (2007-2010)
22. Γεώργιος Τσιλιμπάρης (2010-)
23. Αντώνιος Καραγουδάκης (2019-)

3. Επίλογος

Η Μουσική του Πολεμικού Ναυτικού συνεχίζει δυναμικά το ταξίδι της και θεωρείται επάξια ως η πιο δραστήρια μπάντα των Ενόπλων Δυνάμεων, μιας και δίνει συνεχώς το παρόν σε εθιμοτυπικές τελετές του Πολεμικού Ναυτικού, σε εθνοκορησκευτικές και σε ψυχαγωγικές εκδηλώσεις για τα στελέχη του και τους πολίτες όλης της Ελλάδος και του εξωτερικού.

4. Βιβλιογραφία

«Άνευ τίτλου.» *Εφημερίδα Παλιγγενεσία*, 1879.

«Άνευ τίτλου.» *Εφημερίδα Ποσειδών*, 1879.

---

¹³ ΔΝΕ: Διοίκηση Ναυτικής Εκπαιδεύσεως. Η έδρα της ΔΝΕ είναι στο Ναυτικό Οχυρό Σκαραμαγκά.

Αντιναυάρχου ΠΝ ε.α. Κωνσταντίνου Παΐζη – Παραδέλη. *Τα πλοία του Πολεμικού Ναυτικού 1830 – 1979*. Αθήνα: ΑΣΤΡΑΙΑ, 1980.

Επίτομη Παγκόσμια Στρατιωτική, Ναυτική, Αεροπορική εγκυκλοπαίδεια. Αθήνα: Στρατηγικές, 2005.

Λούζης, Εμμανουήλ Α. *Μουσική Πολεμικού Ναυτικού, Ιστορική Ανασκόπηση (1879 – 2019)*. Σπέτσες, υπό έκδοση.

Μοτσενίγος, Σπύρος Γ. *Νεοελληνική Μουσική, Συμβολή εις την ιστορίαν της*. Αθήνα, 1958.

Νταλούμης, Ηλίας. *Τα πλοία του Ναυτικού 1826 – 2017*. Πειραιάς: Ναυτικόν Μουσείον της Ελλάδος, 2017.

Υποπλοιάρχου (Ε) ΠΝ ε.α. Αντωνίου Ζερβού. *Ιστορία της Μπάντας του Πολεμικού Ναυτικού*. Αθήνα: ΓΕΝ/ΥΙΝ, 2012.

Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας & Τμήμα Μουσικών Σπουδών Ιονίου Πανεπιστημίου. «Η μπάντα πνευστών στην Ελλάδα – Ιστορία και Προοπτικές.» Κέρκυρα, 2020.

“Hellenic Navy Band. Historical review from 1879 until today”

Seaman OR-1 (MUS) Panagiotis Ntintis HN

Hellenic Navy General Staff/Public Affairs Department/Hellenic Navy Band
panosdid@yahoo.gr

Abstract

Over the years there have been many references about the history as well the active duty of the Hellenic Navy Band. Here we will mention the main events that marked HN band's course, such as domestic and worldwide voyages, aboard warships, participation in, both national and international scope, significant ceremonies, as well as a variety of intriguing facts, resulting by the 142 years of history of a pioneering band such as the HN band, part of the Hellenic Armed Forces.